

که‌رکوک گری کویره‌که‌ی کورد

ناری ساپیر

شونیه‌کان کورد نه‌یتوانیبیت سه‌رکه‌وتوو بیت، به‌لام نابیت هه‌موو زه‌ربیی سفر بکریت و بلین کورد هیچی پینه‌کراوه له که‌رکوک، به‌شیک له‌وانه‌ی ئیستا ره‌خنه له ئیمه ده‌گرن، خۆیان زۆرجار هه‌له‌یان به ئیمه کوردوه له ئه‌نجومه‌نی پارێزگای که‌رکوک زیاده‌زۆیمان له ده‌سه‌لاتی کورد کردبیت به‌هۆی نووسین و ره‌خنه‌کانی ئه‌وانه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌وه.

ده‌بیت ئه‌و ئه‌ندامانه‌ی ئیستا ئه‌نجومه‌ن بگۆردن

به‌پێی وته‌ی عارف قوربانی که پیشتر به‌رپرسی راگه‌باندنی یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان بوو له که‌رکوک، خه‌لکی که‌رکوک نه‌یانزانیه‌وه ئه‌وانه کاندیدی ئه‌نجومه‌نی پارێزگای که‌رکوک، وتیشی: «له‌کاتی هه‌لبژاردنی رابردووی ئه‌نجومه‌نی پارێزگاکان ئیمه روخساری کاندیده‌کانمان بلاونه‌کرده‌وه تا خه‌لک ده‌نگ به‌ لیسته‌که‌ بدهن، ئه‌گه‌ر روخساریان نیشان بدرايه، کورد نه‌یده‌توانی ئه‌و ٢٦ کورسییه‌ به‌ده‌ست به‌یئیت، بۆیه له‌سه‌ر سه‌رکردایه‌تی کورد به‌تابیه‌تی یه‌کیتی و پارتی پێویسته ئه‌و ئه‌ندامانه‌ی پێشوو بگۆرن و گۆرانکاری له‌ پۆسته حکومی و حیزبیه‌کانیش بکه‌ن».

رهمه‌زان حاجی ره‌شیدیش پێنویه ئه‌و ئه‌نجومه‌نه‌ نه‌یتوانیه‌وه به‌ باشی ئیداره‌ بکات و به‌ناو خه‌لکیدا بگه‌ریت بزانیته‌ کیشه‌یان چیه‌، وتی: «هه‌موو خه‌لک ده‌زانیت مملانی له‌نیوان پارێزگاری ئه‌نجومه‌نی پارێزگار هه‌یه، یه‌کێکه له‌ خاله‌ نیگه‌تیقه‌کان پێویست بوو چاره‌سه‌ر بکریته، ده‌بویه ئه‌وان بۆخۆیان تها بونایه‌و کیشه‌یان نه‌بویه».

زنگار عه‌لیش ده‌لیته له هه‌لبژاردنی رابردو و هه‌موو خه‌لک ده‌یزانی کاندیده‌کانی لیستی برایه‌تی بۆ ئه‌نجومه‌نی پارێزگای که‌رکوک کنیه، وتی: «له سه‌ره‌تاوه‌ کاندیده‌کان ئاشکراکران، ئه‌مرۆش شته‌کان ئه‌وه‌نده زوو ده‌گه‌نه راگه‌باندنه‌کان ناتوانیته‌ شتیکی ئاوا بشاردریته‌وه».

شاره‌که‌یان کوردوه‌وه ئه‌گه‌ر که‌موکورییه‌کیش هه‌بیت، بۆ هۆکاری باه‌ته‌ ده‌گه‌رپینه‌وه. زنگار عه‌لی، سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی پارێزگای که‌رکوک، پێنویه له ماوه‌ی چوار سالی رابردو ودا خزمه‌تیکی باش به‌ شاری که‌رکوک کراوه، وتیشی: «ئیمه هاتینه‌وه شاری که‌رکوک وێران بوو، رژیمی به‌عس له ماوه‌ی ده‌سه‌لاتی خۆی هیچ خزمه‌تیکی ئه‌و شاره‌ی نه‌کرده‌وه به‌تابیه‌تی گه‌رکه‌ کیشه‌ی هه‌موو شاره‌که‌ چاره‌سه‌ر ده‌که‌ین به‌و بودجه‌ی ده‌دریت به‌ پارێزگای که‌رکوک، ئه‌وه ئه‌سته‌مه، ئه‌و پرۆژانه‌ی له‌لایه‌ن ئیداره‌ی که‌رکوک ئه‌نجامیش دراوه به‌بێ جیاوازی بووه به‌پێی گرنگی پرۆژه‌که‌ بووه».

سه‌رده‌می زێڕینی کورد به‌سه‌رچوو

له ماوه‌ی ئه‌و چوار ساله‌دا زۆریه‌ی پۆسته گرنگو هه‌ستیاره‌کانی که‌رکوک به‌ده‌ست کوردوه‌وه بووه، که ده‌یتوانی سوود له‌و پۆستانه‌وه‌ بکریته، جگه له‌وه‌ی زۆریه‌ی عه‌ره‌به‌کان له کاروباری که‌رکوک کشانه‌وه، به سه‌رده‌می زێڕینی کورد داده‌نریت، به رای رهمه‌زان حاجی ره‌شید، جیگری پێشویی مه‌له‌بندی ٢ی که‌رکوک یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان، ده‌بوو ئیداره‌ی که‌رکوک له‌وه‌ باشتر کاری بکرايه بۆ که‌رکوک و بیتوانیایه به‌شیک له کیشه‌کانی خه‌لک چاره‌سه‌ر بکات، تا سه‌رنجی نه‌ته‌وه‌کانی تری شاره‌که به‌لای کورددا رابکێشیت، رهمه‌زان وتی: «به‌لام به‌داخه‌وه له ماوه‌ی رابردو ودا بودجه‌یه‌کی زۆری حکومه‌تی ناوه‌ندی گه‌یشتوه‌ته که‌رکوک و به‌ باشی سه‌رف نه‌کراوه‌و که‌مه‌رخه‌می هه‌بووه».

بوجه‌ی سالی ٢٠٠٨ی شاری که‌رکوک ٢٧٨ ملیاردینار بووه‌وه‌دای ته‌واوبوونی سالی ٢٠٠٨ ته‌مه‌ن ٢٥ ملیار دیناری سه‌رفکراوه. محمه‌نه‌ کمال، جیگری لقی ٣ی پارتی دیموکراتی کوردستان ده‌لیته: «له‌وه‌یه ئیداره‌ی که‌رکوک له هه‌ندیک فه‌رمانگه‌و

چه‌ند مانگیگ دواکه‌وت و دواتریش لیسته‌کانی دیکه له‌و به‌رنامه‌یه‌ی لیستی کورد دایناو بوو نارازیبوون، ئه‌مه‌ش زیانیکی زۆری به‌ کورد گه‌یانده».

قوربانی روونیشیکرده‌وه که پێویست بوو کورد هه‌موو نه‌ته‌وه‌کانی له‌خۆی رازی بکرايه و پرۆژه‌ی خزمه‌تگوزاری له هه‌موو گه‌ره‌که‌کانی که‌رکوک ئه‌نجام بدایه‌و چاره‌سه‌ری کیشه‌ی ئاواره‌کانی بکرايه، هه‌موومان ده‌زانین به‌بێ رازیکردنی نه‌ته‌وه‌ی تورکمان و عه‌ره‌بی ره‌سه‌ن ناتوانین ئه‌و ئاواته‌مان به‌یئینه‌دی که‌رکوک بگه‌رپینه‌وه سه‌ر هه‌ریمی کوردستان.

به‌لام به‌رپرسیانی شاره‌که‌ بیرورایه‌کی دیکه‌یان هه‌یه‌و پێنویه‌ی خزمه‌تیکی زۆری

چه‌ند کیشه‌کان کۆتایی پێهاتوه، پاش چه‌ند مانگیگ هه‌لبژاردنی ئه‌نجومه‌نی پارێزگای که‌رکوک به‌ریوه‌بجیت، لێ ده‌دا پرسباریک دیت پێشه‌وه ئایا کورد ده‌توانیت ئه‌م چاره‌ش ئه‌و ریژه ده‌نگه‌ی پێشوو به‌ده‌ست به‌یئینه‌وه؟

کورد چۆن ئیداره‌ی که‌رکوکێ کردوه‌وه؟

له‌دوای هه‌لبژاردنی ئه‌نجومه‌نی پارێزگاکان، لیستی برایه‌تی که‌رکوک چه‌ندین پۆستی گرنگی له پارێزگای که‌رکوک وهرگرت، وه‌ک پارێزگار، سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی پارێزگا، یاریده‌ده‌ری پارێزگا، قایمقامی ناوه‌ندی پارێزگا، چه‌ندین پۆستی بالایی دیکه سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی هه‌ردوو لیستی گوردبوونه‌وه‌ی کوماری عه‌ره‌به‌کان و لیستی تورکمان له ئیداره‌ی که‌رکوک کشانه‌وه‌وه سه‌رجه‌م پۆسته‌کان که‌وته‌ ده‌ستی کورد، که به‌ بروای چاودێران کورد ده‌یتوانی ئه‌زموونیکی نمونه‌یی له پێکه‌وه‌ژیان و دیموکراسی پێشکه‌ش به سه‌رجه‌م پێکهاته‌کانی ئه‌و شاره‌ بکات، به‌لام تا ئیستا زۆریه‌ی کۆلان و شه‌قامه‌کانی ئه‌و شاره به‌ وێرانی ماونه‌ته‌وه‌و ئاواره‌کانیش له‌ناو سه‌ره‌بازگه‌و یاریگادا‌ژیان به‌سه‌رده‌به‌ن و نه‌ک نه‌ته‌وه‌کانی تری شاره‌که رازی نه‌کراوه، به‌لکو زۆریکیش له کورده‌کان به‌گه‌یینه‌ له مامه‌له‌ی ئیداره‌ی کوردی له شاره‌که‌دا له ماوه‌ی رابردو ودا.

عارف قوربانی، نووسه‌رو روژنامه‌نووس، پێنویه له‌و ماوه‌یه‌دا کورد نه‌یتوانیه ئیداره‌یه‌کی باشی که‌رکوک بکات و زۆریه‌ی دانیشتووانی شاره‌که له‌خۆی رازی بکات، وتیشی: «دوای ئه‌وه‌ی هه‌لبژاردنه‌کان کۆتاییهات، چه‌ند پارێزگایه‌کی دیکه‌ی عیراق کیشه‌یان هه‌بوو، ده‌بویه لیستی برایه‌تی که‌رکوک زوو ئیداره‌ی شاره‌که‌ی پێکه‌ی به‌یئانه‌ی له هه‌موو لیسته‌کان و به‌بێ جیاوازی نه‌ته‌وه، پۆسته‌کانی دابه‌ش بکرايه، به‌لام به‌داخه‌وه له‌به‌ر ریک نه‌که‌وتنی هه‌ردوو حیزبی سه‌ره‌که‌ی کوردی یه‌کیتی و پارتی له‌سه‌ر پۆسته‌کان، پێکه‌ینانی ئیداره‌که‌ ماوه‌ی

شاری که‌رکوک که

هه‌میشه خالی شکستی

نیوان کورد و حکومه‌ته

یه‌کلده‌واویه‌که‌کانی

عیراق بووه له سالی

رابردو ودا گه‌وره‌ترین

خالی ناکوکی کورد و

لایه‌نه جیاوازه‌کانی

عیراق بووه به‌لام

بۆ کورد سالی

٢٠٠٨ نووسینه‌وه‌ی

ئه‌زموونیکی سیاسی

لیل بوو بۆ نه‌ته‌وه

جیاوازه‌کان و نه‌تانه‌ت

لای هه‌ندیک له

هاولا‌تیانی کوردی

شارکه‌ش

که‌رکوک ئیستا له سه‌ره‌تای سالیکی نویدایه‌و سه‌رکردایه‌تی کوردیش ٣٦٥ روژی له‌به‌رده‌مدايه ئه‌جیندایه‌کی سیاسی هه‌کیم و هاوسه‌نگ بۆ مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل ئه‌و که‌یسه‌دا پێشکه‌ش بکات، به‌پێی ماده‌ی ٢٣ له هه‌لبژاردنی ئه‌نجومه‌نی پارێزگاکان، دوای ئه‌وه‌ی لیژنه‌ی په‌رله‌مان که له‌هوت ئه‌ندام پێکهاتوه، راپۆرتی خۆیان له‌سه‌ر بارو‌دوخی که‌رکوک پێشکه‌ش ده‌که‌ن که تا

بورهان یاسین: هاوپه‌یمانی سیاسی یه‌کیت

تا ئیستا وه‌لامیان نه‌دراوه‌ته‌وه ئایا ئه‌مه‌ شیاوازیکی دروستی پێشکه‌شکردنی پرۆژه‌ی چاکسازیکردنه بۆ گۆرانی سیستمی به‌ریوه‌بردن له هه‌ریه‌م، له‌کاتیکی ئه‌و هه‌موو گله‌یی و که‌موکورییه‌ له سیستمه‌که‌ هه‌یه؟

هه‌لبه‌ته‌ پرۆژه‌که‌ی مام‌ج‌لال له‌گه‌ل تیبینیش له‌سه‌ر ناوه‌رو‌کو ئه‌گه‌ری جیه‌جیه‌بوونی تا پێچه‌وانه‌که‌ی، گرنگیه‌کی تایبه‌تی وهرده‌گرت، له‌به‌ر هۆیه‌کی زۆر ساده ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که له هه‌موو کات و زه‌مانیکدا ئه‌نجامدانی چاکسازیه‌ی فه‌راهه‌م نابیت ئه‌گه‌ر تواناو ده‌سه‌لاتیکی زۆر به‌هیزی له‌پشت نه‌بیت، ئه‌و وه‌کو سکرتیری گشتیی یه‌کیتی نیشتمانی و کلل به‌ده‌ستیگ له پانتایی سیاسی باشووری کوردستان، ده‌رفه‌تیکی سه‌رکه‌وتنی له‌به‌رده‌ستا هه‌یه، له‌لایه‌کی تروه نابیت زیده‌رو‌ی بکه‌ین له ده‌سه‌لات و تواناکانی تاله‌بانی له‌سه‌ر مه‌یدانی باشووری کوردستان، ئه‌و ده‌سه‌لاته‌ دواچار زۆری سنوورداره له‌سه‌ر ئاستی ته‌واوی ئه‌و پانتاییه، چونکه بۆ که‌س شاردراره نییه که ئه‌مرۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و سه‌رکه‌که‌ی (مه‌سه‌ود بارزانی) نه‌ک هه‌ر نیوه‌ی ده‌سه‌لاتی سیاسی له باشوور پێکه‌هین، به‌لکو هه‌ندیگ زیاتریش له نیوه‌ی ده‌سه‌لات. له‌راستیدا پارادوکس (موفاره‌قه) ئه‌وه‌یه که خودی ئه‌و ته‌رتیبه‌ته‌ سیاسیه‌که‌ یه‌کیتی و پارتی له‌سه‌ری پێکهاتون (ئو ته‌رتیبه‌تی که زیاتر سورانه و موئامه‌ریه له دیموکراسیه‌کی راسته‌قینه)، رێگه له

کراوه، که‌چی له‌و هه‌موو ماوه‌یه‌دا ئه‌و پرۆژه‌یه به‌ی وه‌لام ماوه‌ته‌وه.

ئه‌م پرۆژانه له‌به‌رئه‌وه‌ی له لایه‌نو و که‌سی جیاچیا ده‌رچوون، ناگریته جیاوازی له‌نیوانیدا نه‌بینین، به‌لام له‌گه‌ل بێنین و خۆینده‌وه‌ی جیاوازییه‌کانیش له‌نیوان ئه‌م پرۆژانه‌دا، ئه‌و شتانه‌ی که هاوپه‌شهن وه‌کو ده‌ستینشانکردنی گرفت و کیماسیه‌کان و چه‌مه‌که‌کانی چاکسازی و خاله‌کانی لیوه‌ده‌رچوونی گۆرانکاری، زیاترن.

له‌ رۆشنایی ئه‌وه‌ی سه‌ره‌وه ئه‌گه‌ر هیزو لایه‌نه‌کان (ئه‌وانه‌ی له‌ناو ده‌سه‌لات و ئه‌وانه‌ی له‌ده‌ره‌وه‌ی ده‌سه‌لات)، ئه‌گه‌ر بخوازن هه‌وله‌کانی چاکسازی و گۆرانکاری سه‌رکه‌وتوون، ئه‌وا پێویستیه‌کی چه‌یاتیه‌ که هه‌موو ئه‌و که‌س و لایه‌نه چاکخوازانه‌ جارێ به‌ر له هه‌ر شتیگ یه‌کترو هه‌وله‌کانی یه‌کترو بخۆینه‌وه، نه‌ک هه‌ر ئه‌وه به‌لکو تیکه‌له‌کیشکردنی هه‌وله‌ به‌رجه‌سته‌و جیدییه‌کان له‌ناو یه‌ک خۆینده‌وه‌دا و چوارچۆیه‌دا مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنگه. ئه‌م هه‌لو‌یست و نزیکبوونه‌وه‌یه هه‌ندیگ گرنگی تایبه‌تی له‌خۆده‌گرت: ١- خۆینده‌وه‌ی یه‌کترو نه‌ریت و هه‌لو‌هسته‌یه‌که که له‌ناو کلتوری دیموکراتی جیه‌ی ده‌بیته‌وه‌و به‌رجه‌سته ده‌بیت. ٢- هه‌نگاوێکی ئه‌وها ده‌توانیت جگه له گرنگیه‌ سیاسییه‌که‌ی، خۆی له‌خۆیدا هه‌نگاوێکی گرنگی خودی سه‌رخستنی هه‌نگاوه عه‌مه‌لییه‌کانی چاکسازی بیت.

روژنامه: ئه‌وپرۆژانه‌ی پێشکه‌شکراون

که له پانتایی کوردوه‌واریدا به‌گشتی و له زه‌نیته‌ی زۆریه‌ی حیزبه‌ سیاسییه‌کانی کوردستان به‌تابیه‌تی دیاردو و کلتوری یه‌کترو خۆینده‌وه‌ نه‌ک هه‌ر لاوازه، به‌لکو زۆرجار وا هه‌ست ده‌کریته که له‌پشتی هه‌وله‌کان نه‌ک هه‌ر نه‌خۆینده‌وه‌ی یه‌کترو، به‌لکو بگری و ئینکارکردنی یه‌کترو به‌هه‌ند هه‌له‌نگرتنی هه‌ولی ئه‌وی تر (که‌س یا لایه‌ن) به‌دیده‌گرت، ئاخ‌ر ئه‌وه‌تا ره‌وتی ره‌گ له‌به‌رئه‌وه‌ی داوی چاکسازی و گۆرانکاری له حیزبو و ده‌سه‌لات ده‌کات، هه‌لسو‌رپه‌رانی ره‌گ سزای حیزبی ده‌درین له‌به‌ری ده‌ستخۆشی لیکردنیان. له‌لایه‌کی تروه مام‌ج‌لال خۆی له‌سه‌ری لوته‌کی ئه‌و حیزبو و ده‌سه‌لاته‌ ده‌بیئینه‌وه‌ که سزا بۆ (ره‌گ)ی چاکسازخواز ده‌رده‌کات، که‌چی ئه‌وه‌تا خۆی هاتوه به‌بێ خۆینده‌وه‌ی ره‌گو چاکسازخوازانی تر، پرۆژه‌یه‌کی تری چاکسازی ده‌خاته‌روو. نمونه‌یه‌کی تر گرنگیه‌دانه به‌ پرۆژه‌ی چاکسازی چوار حیزبه‌که که ده‌میکی زۆره پێشکه‌ش به‌ده‌سه‌لاتی سیاسی و دوو حیزبه‌ سه‌ره‌که‌یه‌که

ته‌ندروست بکریته. له‌راستیدا به‌شیک له‌و بیروبو‌چوونانه‌ی که ئه‌وکاته بلاوکرانه‌وه‌ ده‌سه‌لاتدارانی باشووری کوردستان زۆر به‌ چاکی لێیان ئاگاداربوون، ئیستاش به‌های فیکری و سیاسی خۆیان له‌ده‌ست نه‌داوه. که‌واته به‌ر له هه‌موو شتیگ و به‌ جه‌ختکردنیه‌وه، چاکسازی و گۆرانکاری پێویستی به‌ هه‌نگاو و به‌رجه‌سته‌کردنی بیروبو‌چوونی چاکسازییه، نه‌ک ته‌نها به‌ به‌رده‌وامی قسه‌کردن ده‌رباره‌ی چاکسازی به‌بێ ئه‌وه‌ی هیچ هه‌نگاوێک به‌هاریژریت، به‌هه‌رحال ئه‌وه‌ی تیبینی ده‌گریته ئه‌وه‌یه که ئه‌و هه‌موو هه‌ولانه‌ وه‌کو چه‌ند دوورگه‌یه‌ک له‌یه‌کترو دابراون، له‌وه‌ش خه‌راپتر زۆرجار که لایه‌تیگ یا که‌سایه‌تییه‌ک یا چه‌ند لایه‌تیکی سیاسی باس له چاکسازی ده‌که‌ن، ئه‌وها باسه‌که ده‌که‌ن وه‌کو ئه‌وه‌ی نه‌که‌س و نه‌ لایه‌نی تر باسی له‌و چاکسازیانه کردبیت. ئه‌م حاله‌ته‌ش هێما و ده‌ریبه‌ بۆ شتیکی زۆر ترسناک، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه

دیه‌ فازل

٢-١

روژنامه: له‌م دواییه‌دا چه‌ند پرۆژه‌یه‌ک پێشکه‌شکراون بۆ چاکسازی له هه‌ریمی کوردستان، تا چه‌ند ده‌توانیته‌ سوودیان هه‌بیت و گۆرانکاری بکه‌ن؟

* به‌ر له هه‌ر شتیگ باسکردن له چاکسازی و گۆرانکاری له ئه‌زموونی باشووری کوردستاندا، شتیکی تازه نییه و ده‌توانین بلین باسکردن له شپه‌وه‌ی خه‌ملاندنی ده‌سه‌لاتی سیاسی له باشووری کوردستان و خواستی به‌رده‌وام بۆ چاکسازی له ده‌سه‌لاته‌دا، هه‌ر له‌ روژی سه‌ره‌لدان و ده‌ستپێکردنی ئه‌م ئه‌زموونه (له ١٩٩١- ١٩٩٢) له‌سه‌ر پێ بووه. له‌راستیدا ده‌گریته هه‌ر له سه‌ره‌تای ده‌ستپێکردنی ئه‌زموونی باشووری کوردستانه‌وه باس له ده‌هان هه‌ولی دلسۆزانه‌ی نووسه‌ران و رۆشنیاری کورد بۆ چاکسازی و به‌رهمه‌ینانی ده‌سه‌لاتیکی